

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเปรียบเทียบศัพท์ภาษาไทย ในหมู่บ้านหยวน อำเภอเชียงคำ กับหมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

1. หลักการและแนวคิดในการศึกษาภาษาถิ่น
2. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ
3. ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพะเยา อำเภอเชียงคำ และอำเภอเชียงม่วน
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบศัพท์

หลักการและแนวคิดในการศึกษาภาษาถิ่น

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เป็นสื่อกลางถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง ถ่ายทอดวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่วัฒนธรรมหนึ่ง และจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มชนในสังคมนั้นๆ โดยทั่วไปแล้วมนุษย์มักจะมองไม่เห็นความแตกต่างของภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพราะภาษาพูดที่ใช้อยู่ทุกวันเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเราเกินไป เราเคยได้ยินคำพูด สุภาษิตหรือคำพังเพยที่แสดงให้เห็นถึงระดับความแตกต่างของกลุ่มชนในการใช้ภาษาเสมอๆ เช่น สำเนียงส่อภาษา กริยาส่อสกุล ภาษาผู้ดี ภาษาไพร่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นต้น จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นความสำคัญของภาษาใน 2 ระดับ คือ ภาษาที่มีพื้นที่เป็นกำหนดความแตกต่าง และภาษาที่มีระบบทางสังคมเป็นตัวกำหนดให้เกิดลักษณะที่แตกต่าง ความแตกต่างของภาษาทั้ง 2 ระดับนี้ นักภาษาศาสตร์เรียกว่า ภาษาเฉพาะกลุ่ม หรือ ภาษาถิ่น (Dialect) (สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์, 2541, หน้า 1)

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2513, หน้า 3 อ้างอิงใน สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์, 2541, หน้า 4) กล่าวว่า ภาษาถิ่น หมายถึง ภาษาที่แยกออกมาเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ตามท้องถิ่นต่างๆ บางทีเรียกว่า ภาษาพื้นเมือง

เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์ (2531, หน้า 28) ให้ความหมายของภาษาถิ่นว่า หมายถึง ภาษาที่มีลักษณะทั่วไปทางด้านเสียง คำศัพท์ และระบบประโยคเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันที่สุด และเจ้าของภาษามีความสัมพันธ์กันทางเชื้อชาติมาตั้งแต่เดิม

เจ. เค. แชมเบอร์ และปีเตอร์ ทรูดกิลล์ (J.K. Chamber and Peter Trudgill, 1988, pp. 22-23) ให้ความหมายของภาษาถิ่นว่า หมายถึง ลักษณะการพูดออกเสียง คำ และประโยค ที่อาจมีความเป็นแบบแผนมากหรือน้อยในพื้นที่หนึ่ง หรือในกลุ่มผู้พูดกลุ่มหนึ่ง และมีการออกเสียงที่แตกต่างกันไปในภาษาเดียวกันในบางครั้งภาษาถิ่นหนึ่งอาจได้รับการยกย่องมากกว่าอีกถิ่นหนึ่ง ภาษาถิ่นกระจายอยู่ทั่วไป ตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ มีความแตกต่างกันตามระดับชั้นของสังคม และมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาของภาษาใดภาษาหนึ่ง

โดยสรุป ภาษาถิ่น หรือภาษาเฉพาะกลุ่ม คือ ภาษาย่อย (Sub Language) ของภาษา (Language) อาจมีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่อง เสียง คำ ประโยค แต่สามารถเข้าใจกันได้ โดยมีพื้นที่ และปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดความเป็นภาษาถิ่น หรือภาษาเฉพาะกลุ่ม

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดังนั้นภาษาถิ่นจึงแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มที่มีภาษาพูดแตกต่างกัน และเป็นวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงช้าที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ภาษาถิ่นเป็นสิ่งที่บอกให้รู้ว่าคุณคนแต่ละบุคคลมาจากพื้นที่ใด ภาคใด โดยฟังสำเนียงพูด ผู้พูดสำเนียงเดียวกันเมื่อพบกันก็จะรู้สึกดีใจ เกิดความคุ้นเคยปรารถนาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลเพราะมาจากท้องถิ่นเดียวกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้วัฒนธรรมและภาษาถิ่นของกลุ่มอื่น จะทำให้ผู้ติดต่อสื่อสารเกิดความเข้าใจ คุ้นเคย และมีทัศนคติที่ดีต่อคนในท้องถิ่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม

ผู้ที่ได้รับการศึกษาภาษา โดยเฉพาะภาษาถิ่นในปัจจุบันได้รับความสำคัญและได้ประโยชน์ ตลอดจนได้เปรียบในการศึกษาภาษาจากผู้ที่ไม่รู้ภาษาถิ่นหนึ่งถิ่นใด หรือรู้เพียงภาษามาตรฐานเพียงภาษาเดียว การพูดและการศึกษาภาษาถิ่นจึงมีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาหลายประการดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบประวัติและวิวัฒนาการของภาษา อันจะทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและบรรพบุรุษของกลุ่มชน ตลอดจนการตั้งถิ่นฐานเดิม การขยายอาณาเขต ลักษณะการปกครอง และเส้นทางการค้า เศรษฐกิจในอดีต

2. ทำให้ทราบวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำไปสู่การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านอื่นๆ ด้วยท้องถิ่นใดก็ตามที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ย่อมเป็นที่ดึงดูดคนต่างกลุ่ม ต่างชาติ ต่างศาสนา ให้เข้าไปสัมผัสและเรียนรู้วัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ในท้องถิ่นนั้น เป็นการดึงดูดการท่องเที่ยวและเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จัก ตลอดจนเกิดความรัก ห่วงแหน และค่านิยมในการสืบสานวัฒนธรรมของตนไว้ เช่น ภาษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภาคเหนือ การแสดงกิริยามารยาทที่อ่อนช้อย วาจาไพเราะ และศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจ

ให้ผู้คนต่างถิ่นทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ต้องการไปเยือนและเที่ยวชมวัฒนธรรมของชาวไทยภาคเหนืออย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด

3. ด้านการศึกษาความหมาย ทำให้ทราบความแตกต่างความหมายของคำ และการกลายความหมายในถิ่นต่างๆ เช่น คำว่า “ป่าว” ในภาษาไทยมาตรฐานหมายถึง เจ้าป่าว และผู้รับใช้ ภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง พี่ชาย ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นเหนือ หมายถึง ผู้ชาย หรือชายหนุ่ม เป็นต้น

4. การศึกษาภาษาถิ่นเป็นแนวการศึกษาและสังเกตความเป็นมาของภาษาไทยปัจจุบันว่ามีที่มาจากคำในภาษาเดิมอย่างไร เช่น พยัญชนะนาสิก ญ [ŋ] ที่ออกเสียง [j] ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ยังคงออกเสียงนาสิกในภาษาไทยถิ่นอีสานและไทยถิ่นเหนือ

5. การศึกษาภาษาถิ่น เป็นการปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อภาษาถิ่นของตน และภาษาถิ่นอื่นๆ โดยให้ความสำคัญต่อภาษาถิ่นอื่นๆ ไม่น้อยไปกว่าภาษามาตรฐาน การมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาถิ่น จะก่อให้เกิดความเข้าใจในบุคคล อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในด้านอื่นๆ ต่อไป

6. การศึกษาภาษาถิ่นเป็นประโยชน์ในการศึกษาวรรณคดี ภาษาไทยถิ่นที่ใช้ในปัจจุบันมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเล่ม ความสามารถในการเข้าใจความหมายของภาษาถิ่น จะช่วยให้เข้าใจและได้รรถรสในการศึกษาวรรณคดี ตลอดจนการนำคำไปใช้ในการสร้างสรรค์วรรณคดีใหม่ๆ ต่อไป (สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์, 2541, หน้า 6-7)

ภาษาถิ่นแสดงภาษาที่มีความแตกต่างและใช้กันในเฉพาะกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นกลุ่มที่เล็กอยู่ในชุมชนใหญ่ ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่นอาจมีเพียงเล็กน้อยหรือแตกต่างกันมาก จนไม่สามารถสื่อความหมายเข้าใจกันระหว่างผู้พูดภาษาถิ่นนั้นๆ ได้ ความแตกต่างในบางระดับอาจมีมากจนนักภาษาแยกออกเป็นคนละภาษา แต่ก็ยังมีความสัมพันธ์กันอยู่

การเปลี่ยนแปลงภาษาเป็นผลมาจากความแตกต่างในเรื่องการเปลี่ยนแปลง บางภาษาอาจหยุดการเปลี่ยนแปลง บางภาษาเปลี่ยนแปลงไปเป็นเพียงบางส่วนของชุมชน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยไม่รู้ตัวหรือไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น ภาษาแสลงที่อาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเพียงชั่วคราวหรือเปลี่ยนอย่างเป็นระบบและเป็นถาวร การเปลี่ยนแปลงนั้นจะพบได้ในหลายลักษณะ เช่น ในระบบคำ ระบบเสียงไวยากรณ์ และความหมาย ดังนี้

1. การแปรศัพท์ (Lexical Variation)

หน่วยคำเป็นส่วนที่เล็กที่สุดที่มีความหมายในโครงสร้างภาษา ศัพท์หนึ่งอาจมี 1 หน่วยคำ หรือมากกว่าก็ได้ ศัพท์สามารถเกิดขึ้นใหม่หรือสูญหายไป หรือเกิดการเปลี่ยนแปลง

เพิ่มขึ้น การแปรศัพท์เกี่ยวข้องกับความแตกต่างในด้านคำหรือความแตกต่างทางความหมายในคำเดียวกัน สาเหตุการเปลี่ยนแปลง คือ การติดต่อกับกลุ่มชนอื่น และมีการใช้ภาษาร่วมกันจนเกิดมีการยืมคำกันขึ้น หรืออาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชน การแปรศัพท์ไม่ค่อยนำไปสู่ความสับสน หรือข้อสงสัยในการใช้ภาษาสื่อสารระหว่างผู้พูดที่มาจากท้องถิ่นต่างกัน

การแปรในเรื่องของศัพท์สัมพันธ์กับเรื่องการศึกษาความหมายในแง่มุมของคำพ้องความหมาย (Synonym) ศัพท์ที่หมายถึงสิ่งเดียวกัน แต่มีคำเรียกได้หลายคำ คำที่ใช้เรียกถึงสิ่งเดียวกันในบางครั้ง สามารถแสดงสถานภาพของผู้พูด อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ดังเช่นตัวอย่างการแปรศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทยต่อไปนี้

ศัพท์แปรภาษาไทย

พระจันทร์	เดือน	ดวงแข	เพ็ญ			
ผู้หญิง	สตรี	อนงค์	นุชนาฏ	กัลยา	มารศรี	หญิงสาว
ซีเกียจ	เกียจคร้าน	ซี้คร้าน	หลังยาว			

2. การแปรเสียง (Phonological Variation)

การเปลี่ยนแปลงทางเสียงมีทั้งการเปลี่ยนแปลงชั่วคราว และการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวบางครั้งแสดงให้เห็นถึงภูมิภาคหรือระดับของระดับภาษาถิ่น ดังนั้นการแปรในเรื่องเสียงจึงเป็นการแปรรูปของภาษาที่เกิดขึ้นในผู้พูดแต่ละคน (Idiolect) และถ้าเสียงที่แปรนั้นมีจำนวนผู้พูดเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ภาษานั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นภาษาที่มีสำเนียง (Accent) ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น คำอธิบายที่เห็นได้ชัดเจนในเรื่องนี้ก็คือ เสียงสระ [a] ในภาษาอังกฤษ ในคำว่า "fast" ออกเสียงเป็น /ɑ:/ หรือ /æ/ ก็ได้ ในภาษาไทยตำแหน่งของเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ [kw], [k'w] ในคำว่า "ไม้กวาด" [máj kwá:t] ออกเสียงเป็น [máj fa:t] "ควาย" [kwa:j] ออกเสียงเป็น [fa:j] หรือ เสียงพยัญชนะ [r] หลายคนออกเสียงเป็น [l]

3. การแปรไวยากรณ์

การแปรโครงสร้างคำ วลี ประโยค เป็นรูปแบบการแปรภาษาอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งการเรียงคำ การแปรในเรื่องตำแหน่งของคำโดยไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความหมายแต่อย่างใด สามารถแบ่งออกตามระดับดังนี้ คือ

3.1 วลีภาค (Morphology)

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวลีภาค ได้แก่การเติมอุปสรรค วิภัติ ปัจจัย เข้าไป ทำให้คำมีความหมายเพิ่มมากขึ้นและหน้าที่ทางไวยากรณ์เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปคำกริยาที่บ่งบอกอดีต ในภาษาอังกฤษคำกริยา "see" จะมีการเปลี่ยนแปลงสระ หรือมีการเพิ่มปัจจัย /t, d, id/ ในกลุ่มที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษมาตรฐานจะมีรูปที่แตกต่างกันในแต่ละถิ่น ได้แก่ [see], [seid], [seet] ในขณะที่กลุ่มคนที่มีการศึกษาและพูดภาษาอังกฤษมาตรฐานทุกถิ่นจะใช้คำว่า "saw" เมื่อแสดงรูปอดีต

3.2 ประโยค (Syntax)

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องประโยคสำหรับการศึกษาศาสตร์ภาษาด้าน ในระยะเริ่มต้น มีการศึกษาน้อยมาก ทั้งนี้เพราะการศึกษาเรื่องประโยคไม่ได้รับความสนใจมากนัก อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงประโยคต้องการตัวอย่างที่มีจำนวนมาก ดังนั้นจึงเป็นการยากต่อการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการปกติธรรมดา ประโยคบางประโยคที่สมบูรณ์ก็เป็นประโยคยาว ซึ่งเก็บข้อมูลไม่สะดวก ทั้งผู้สอบถามและผู้ให้ข้อมูล ต่อมาได้มีการเก็บข้อมูลโดยเลือกเก็บข้อมูลประโยคบางประเภท เช่น ประโยคคำถาม ประโยคปฏิเสธ โดยใช้เครื่องบินที่กเทพ การศึกษาศาสตร์ภาษาด้านโดยใช้ประโยคจึงเป็นเรื่องน่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งในปัจจุบัน (สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์, 2541, หน้า 17-24)

ตัวอย่างการแปร วลี หรือประโยค

ภาษาอังกฤษ

I done it last night

ภาษาอังกฤษไม่มาตรฐาน

I did it last night

ภาษาอังกฤษมาตรฐาน

ภาษาไทย

เขาได้รับคำชมเชยจากแม่

แม่ชมเชยเขา

วลีและประโยคดังกล่าวข้างต้น ในภาษาไทยมีการเรียงคำและตำแหน่งของคำแตกต่างกัน แต่มีความหมายอย่างเดียวกัน (สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์, 2541, หน้า 25)

นอกจากการเปลี่ยนแปลงในระบบภาษาอันเป็นพื้นฐานแล้ว ยังเป็นจุดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้น ซึ่งจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงภาษาในระดับท้องถิ่น (Dialectal Variation)

การเปลี่ยนแปลงภาษาในระดับท้องถิ่น การให้ภาษาขึ้นอยู่กับประกอบของลักษณะภูมิศาสตร์ เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ และอายุ

1.1 การเปลี่ยนแปลงภาษาเชิงภูมิศาสตร์ (Geographic Variation)

องค์ประกอบเชิงภูมิศาสตร์ การแบ่งแยกกลุ่มขึ้นอยู่กับ การขยายตัว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี กลุ่มคนที่อยู่ห่างกันไม่กี่ไมล์อาจพูดภาษาเหมือนกันทุกอย่าง ทั้งนี้เพราะขีดจำกัดทางภาษา ซึ่งแต่ละภาษามีลักษณะสืบทอดของตัวเองต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจาก การปกครอง เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ พื้นที่ และตัวภาษา โดยอิทธิพลที่ภาษาหนึ่งที่มีต่ออีกภาษาหนึ่งนั่นเอง

1.2 ชนชั้นและสังคม (Class or Social Variation)

ชุมชนสังคมในกลุ่มที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน จะเป็นกลุ่มชนที่มีพื้นฐานโครงสร้างทางสังคมคล้ายคลึงกัน หรือเหมือนกันเป็นส่วนสำคัญ ได้แก่ สังคมชานา กรรมกร ข้าราชการ วิศวกร ผู้พิพากษา ครู ผู้ถูกคุมขัง แต่ละกลุ่มที่กล่าวมาจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะกลุ่ม และมีการใช้ภาษาที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้เกิดภาษาเฉพาะกลุ่มสังคม (Social Dialect)

1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Variation)

สมาชิกในกลุ่มสังคมมีแนวโน้มที่จะแยกตัวออกจากกัน โดยอาศัยคุณสมบัติบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยทั่วไปการแยกตัวแต่ละครั้งจะเกิดขึ้นทั่วทั้งชุมชน อาศัยอยู่เป็นกลุ่มๆ ซึ่งโดยปกติแล้วแต่ละกลุ่มสังคมจะมีการผสมผสานกับชุมชนภายนอก แต่ก็ขึ้นอยู่กับความห่วงใยในการรักษาเอกลักษณ์ให้คงไว้ได้มากน้อยเพียงใดภายในกลุ่มชาติพันธุ์เอง

1.4 เพศ (Sexual Variation)

ในสังคมส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างบุคคลมักจะเป็นผู้ที่ มีเพศเดียวกันมากกว่าต่างเพศ สังคมดั้งเดิมผู้ชายเป็นฝ่ายล่าสัตว์ ผู้หญิงอยู่บ้านทำอาหาร ถักเสื้อผ้า เช่นเดียวกับกับรูปแบบสังคมสมัยใหม่ ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน รับประทานอาหาร ในภัตตาคาร เล่นไพ่ โยนโบว์ลิ่ง สิ่งเหล่านี้ผู้หญิงไม่สามารถทำได้ ผลของการผสมผสานทาง เศรษฐกิจ สังคม และลักษณะทางกายภาพที่เอื้อเอียงเพศมาใช้ในการแบ่งเหล่านี้ นำไปสู่ระดับ การเปลี่ยนแปลงภาษาที่ใช้เฉพาะแต่ละเพศ เช่น คำลงท้าย คำว่า “คะ”, “จ๊ะ” ใช้เฉพาะผู้หญิง คำว่า “ครับ”, “ขอรับ” ใช้เฉพาะผู้ชาย เป็นต้น

1.5 อายุ (Age Variaton)

ภาษามีการเจริญเปลี่ยนแปลงไปโดยตลอด ภาษาที่ใช้ในวัยเด็กโดยเฉพาะ ในเด็กที่อยู่ในระยะเริ่มพัฒนาการทางภาษา จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยลำดับจากช่วงหนึ่งไปอีก ช่วงหนึ่ง โดยอาจเป็นไปพร้อมกับลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น การเล่นเกม ร้องเพลง การใช้คำศัพท์ แสดงในหมู่วัยรุ่น เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงเฉพาะบุคคล (Idiolectal Variation)

บุคคลแต่ละบุคคลไม่สามารถเป็นได้แต่เพียงชายและหญิง เด็กและผู้ใหญ่ ผิวดำและผิวดำ คนมีการศึกษากับคนไร้การศึกษา แต่สามารถเป็นได้หลายสิ่งทีกล่าวไว้ในเวลาเดียวกัน เช่น เพศหญิงวัยกลางคน ผิวดำ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่สิ่งที่ทำให้เขาผูกติดกับกลุ่มซึ่งมีลักษณะแตกต่างในเรื่องภาษา อย่างน้อยในเรื่องคำศัพท์ อีกทั้งระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ตำแหน่ง และความสัมฤทธิ์ผลส่วนตัวที่มีอยู่ในชุมชน บุคคลที่ไม่มีความมั่นคงในสังคมมักจะไม่มีความเชื่อมั่นในภาษา เพราะผู้ที่มีความมั่นคงจะไม่ค่อยมีความกังวลกับความถูกต้องในการใช้ภาษาเกินไป และจะรู้สึกว่าการใช้ภาษาของตนเองถูกต้องแล้ว องค์ประกอบอื่นเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคลิกภาพ โดยเฉพาะในส่วนที่สัมพันธ์กับภาษา ซึ่งจะมีการใช้ภาษาเฉพาะตัว เช่น วินส์ตัน เชอร์ชิล, มาร์ติน ลูเธอร์คิงส์ มักจะติดวลีที่ว่า “คุณรู้ไหม...”, “ผมหมายความว่า...”, “จริงๆ แล้ว...” ซึ่งเป็นท่วงทีการใช้ภาษาเฉพาะบุคคล (Style) การใช้ภาษาเฉพาะบุคคลอาจขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม เช่น เวลา สถานที่ ลักษณะการสื่อสาร ซึ่งอาจจะเป็นการพูดหรือการเขียน ในทางภาษาศาสตร์เชิงสังคม เรียกว่า การสับเปลี่ยนภาษา (Code switching) ในการใช้ภาษาที่มีสิ่งแวดล้อมต่างกันนี้ระดับการเปลี่ยนแปลงภาษาขึ้นอยู่กับอาชีพ การศึกษา และบุคลิกภาพ องค์ประกอบเหล่านี้จะเข้ามามีส่วนอย่างมาก ตั้งแต่การใช้ภาษาอย่างเป็นทางการจนกระทั่งการใช้ภาษาแบบสนทนาสนมคุ้นเคย ไม่มีใครที่จะพูดหรือเขียนเหมือนกันโดยตลอด ทั้งคำศัพท์ สำเนียง ไวยากรณ์ สิ่งต่างๆ นี้จะขึ้นอยู่กับโอกาสและกลุ่มคนที่เปลี่ยนแปลงไป (สุพัตรา จิรันทนาภรณ์, 2541, หน้า 25-28)

การศึกษาวิทยาการในเชิงพื้นที่ศึกษา (Area studies) โดยเฉพาะทางด้านภาษา ผู้ศึกษาจะสังเกตเห็นความแตกต่างของภาษาในภูมิภาคจากพื้นที่หนึ่งไปยังพื้นที่หนึ่ง ความแตกต่างทางภาษาศาสตร์ที่โดดเด่นในแต่ละหมู่บ้านจะแสดงให้เห็นไม่เท่ากัน บางครั้งมีความแตกต่างมาก บางครั้งมีความแตกต่างน้อย แต่ก็ยังสามารถติดต่อกันได้ ผู้พูดหมู่บ้าน ก สามารถเข้าใจภาษาผู้พูดหมู่บ้าน ข ได้เป็นอย่างดี และเข้าใจภาษาของผู้พูดที่มาจากหมู่บ้าน ค ได้อย่างดี แต่เข้าใจภาษาของผู้พูดที่มาจากหมู่บ้าน ง ได้ลำบาก และหมู่บ้าน จ อาจจะเข้าใจเลย ผู้พูดหมู่บ้าน ค อาจจะเข้าใจหมู่บ้าน ง ได้เป็นอย่างดี และเข้าใจภาษาผู้พูดหมู่บ้าน ก และ จ ด้วยความลำบาก ลักษณะเช่นนี้คือ ลักษณะของภาษาถิ่นเชิงภูมิศาสตร์ ซึ่งในบางครั้งอาจจะไม่สามารถเข้าใจกันและกันได้ แต่จะเชื่อมโยงการสื่อสารที่เข้าใจกันได้ทั้งสองฝ่ายในลักษณะเป็นลูกโซ่ และไม่มีจุดยุติอย่างสมบูรณ์แน่นอน ซึ่งเรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า “ความต่อเนื่องทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น” (Geographical Dialect Continuum) (สุพัตรา จิรันทนาภรณ์, 2541, หน้า 29)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 ห้องสมุดวิจัย
 วันที่ 11 8 ต.ค. 2555
 เลขทะเบียน 250001
 เลขเรียกหนังสือ

การเกิดภาษาถิ่นเชิงภูมิศาสตร์อาจจะเกิดจากการที่ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นขาดการติดต่อไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันเป็นเวลานาน หรืออาจจะเกิดจากการที่เวลาเปลี่ยนไป แต่ละท้องถิ่นได้รับเทคโนโลยีใหม่ คำศัพท์สมัยใหม่เข้ามาในภาษาของตนมากขึ้น นานวันเข้าก็เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในภาษานั้นๆ ภาษาถิ่นจึงแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

ในอดีตชาวไทลื้อได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเทือกเขาอัลไต ภาคตะวันตกของประเทศมองโกเลียปัจจุบัน ต่อมาเมื่อสงครามระหว่างชนเผ่าเกิดขึ้น จึงได้อพยพย้ายถิ่นฐานลงมาทางทิศใต้ผ่านทะเลทรายโกบีเรื่อยมาจนถึงบริเวณที่ราบแม่น้ำมินเจียง ได้ตั้งอาณาจักรไต๋อ้ายลาวหรือไต๋อ้ายลาวขึ้น ต่อจากนั้นมีสงครามกับชาวจีนจนอาณาจักรไต๋อ้ายลาวล่มสลายลง ชาวไทลื้อได้อพยพมาทิศใต้ตามสายน้ำแม่น้ำโขง จนมาตั้งเมืองหลวงขึ้นมาใหม่ชื่อว่าเวียงเชียงรุ่งหรือนครเชียงรุ่ง สร้างบ้านเรือนจนรุ่งเรือง มีเมืองบริวารมากมายขึ้นกับนครเชียงรุ่ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2108 พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าได้รุกรานยึดครอง แล้วให้ขึ้นตรงต่อกรุงหงสาวดี โดยแบ่งเขตปกครองเป็น 12 เขต โดยหนึ่งเขตจะต้องมีหนึ่งพันหัวนา เพื่อเก็บภาษีข้าวสารหนึ่งพันต่าง (1 ต่าง = 2 ถัง) ส่งให้ตัวแทนของราชสำนักพม่า พอแบ่งออกเป็น 12 เขต รวมเป็น 12 พันนา ดังนั้นจึงเรียกอาณาจักรไทลื้อใหม่ว่า อาณาจักรไทลื้อสิบสองพันนา หรือเมืองสิบสองปันนาตั้งแต่บัดนั้นมา (ประวัติความเป็นมาของไทลื้อ, 2552)

ชาวไทลื้อเป็นชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองสิบสองปันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีที่ราบแคบๆ ตามหุบเขา และแม่น้ำ อันเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินของชาวไทลื้อ (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551, หน้า 1)

ชาวไทลื้ออาศัยอยู่กระจายทั่วไปในล้านนาหรือบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้น ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างรัฐของเจ้าผู้ครองนครล้านนาในอดีต โดยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยต้องทำศึกสงครามกับพม่าเพื่อขับไล่พม่าออกไปจากล้านนา และสามารถยึดเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นที่ยึดมั่นสุดท้ายของพม่าในล้านนาสำเร็จ แต่พม่ายังคงมีอิทธิพลกับสิบสองปันนาและหัวเมืองลื้อจีน ดังนั้น เจ้านายฝ่ายเหนือจึงได้ยกทัพขึ้นไปตีสิบสองปันนา แล้วอพยพผู้คนลงมาสู่บ้านเมืองเพื่อตัดกำลังของข้าศึกและป้องกันไม่ให้ออกกำลังของพม่าไปใช้หัวเมืองต่างๆ ในสิบสองปันนาเป็นที่สองสู้กำลังแล้วกลับมาโจมตีหัวเมืองฝ่ายเหนือได้อีก ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีชุมชนชาวไทลื้อ

กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงรายและพะเยา (ไลว เชื้อสะอาด, 2538)

ภาษาที่ใช้พูดกันในแคว้นสิบสองปันนาเป็นภาษาไทยเดิมต่างกับไทจีน ไทเงี้ยวในรัฐฉานและแสนหวีของพม่าเพียงเล็กน้อย ความแตกต่างกันในสำเนียงภาษาที่พูดและเครื่องแต่งกายนี้เป็นเหตุให้แบ่งออกเป็นหลายชนชาติ ดังคำว่า “ของฉัน” ในภาษาไทยกลาง เป็นภาษาไทยลื้อว่า “ของซ้อย” ภาษาไทจีน ว่า “ของอู่แล่” ภาษาไทเงี้ยว ซึ่งมีภูมิลำเนาทางทิศตะวันตกของแม่น้ำคงตอนเหนือ ว่า “ของเก้าซ้า” แม้แต่ในภาษาไทยลื้อเองก็มีอยู่เช่นเดียวกันกับภาษาไทยกรุงเทพฯ กับชาวสุพรรณบุรี ชาวอีสาน ชาวใต้และชาวเหนือ ดังเช่นคำว่า “ไซ่” หรือ “ถูกแล้ว” ในภาษาไทยมาตรฐาน ชาวไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนายังกล่าวต่างกัน เช่น ชาวไทลื้อเมืองลำ ว่า “แต่แอนอ่” ชาวไทลื้อเมืองหลวง ว่า “ใจล่อ” หรือ “แต่ลื้อ” ชาวไทลื้อเมืองอู ว่า “แต่บะเจอะ” ฯลฯ (บุญช่วยศรีสวัสดิ์, 2547, หน้า 293-294) ชาวไทลื้อมีภาษาพูดและอักขระใช้เองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อเช่นเดียวกับคนไทยอื่นๆ ที่มีภาษาเป็นของตนเอง ลักษณะเด่นของภาษาไทยลื้อ คือ การเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำ โดยการเปลี่ยนระดับลิ้น เช่นภาษาไทย หรือภาษาล้านนามีเสียงสระ [e:], [ø:], [o:] ตรงกับคำในภาษาไทยลื้อที่มีเสียง [i], [i], [u] เช่น คน เป็น กุน, เป็น เป็น ปีน, เงิน เป็น งิน เป็นตัน และภาษาไทยลื้อมีเสียงสระเดี่ยวทั้งสระเสียงสั้น สระเสียงยาว และภาษาไทยลื้อไม่มีสระประสม (รัตติกกรณ์ วงศ์ใหญ่, ม.ป.ป.)

ชาวไทลื้อยังรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนการใช้ภาษามีการรวบรวมการใช้ภาษาของชาวไทลื้อไว้เป็นอย่างดี และเนื่องด้วยสภาพสังคมของชาวไทลื้อที่อยู่ร่วมกับชาวล้านนา อีกทั้งสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพมีความเจริญรุ่งเรืองมากพอสมควร มีการสื่อสารคมนาคมที่สะดวกและทันสมัยมากขึ้น ซึ่งจะมีส่วนทำให้วิถีชีวิตของชาวไทลื้อได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม โดยเฉพาะการใช้ภาษาหรือการพูดภาษาไทยลื้อ กล่าวได้ว่า ปัจจุบัน ชาวไทลื้อส่วนมากยังคงพูดภาษาไทยลื้อในชีวิตประจำวัน แต่ก็มีชาวไทลื้อจำนวนหนึ่งจะพูดภาษาล้านนาเวลาติดต่อสื่อสารกับชาวล้านนา บางครั้งในการพูดคุยระหว่างชาวไทลื้อด้วยกันยังใช้ภาษาล้านนาพูดคุยกัน ตลอดจนระบบการศึกษาและการสื่อสารสมัยปัจจุบันที่ใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นสื่อกลาง จึงทำให้ชาวไทลื้อได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐานไปด้วย ดังนั้น คำที่ชาวไทลื้อใช้พูดอยู่ทุกวันนี้ น่าจะมีความหลากหลายอยู่พอสมควร

1. ชาวไทลื้อในจังหวัดพะเยา

ในจังหวัดพะเยามีชาวไทลื้อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน และอำเภอภูซาง เนื่องจากในปี พ.ศ. 2396 เจ้านันทวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่านยกทัพไปตี

เชียงรุ่ง ได้ยกกองทัพเข้าไปกวาดต้อนผู้คนจากเมืองพง เมืองมาง เมืองหย่วน และเมืองลำในเขตสิบสองปันนาเข้ามาไว้ในเขตเมืองเทิง ซึ่งเป็นเขตการปกครองของเมืองน่าน ต่อมาเมืองน่านเกรงว่าชาวไทลื้อที่กวาดต้อนมาจะอพยพหนีกลับไปยังบ้านเมืองเดิม จึงได้เคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมในเขตเมืองเชียงม่วน ได้แก่ บ้านมาง บ้านทุ่งมอก บ้านแพด บ้านท่าฟ้าเหนือ บ้านท่าฟ้าใต้ และบ้านฟ้าสีทอง เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้น ทำให้การทำมาหากินผืนเคื่องประกอบกับพื้นที่ทำกินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ พญาระณะหัวหน้าชุมชนชาวไทลื้อจึงได้ชักชวนชาวไทลื้อกลุ่มหนึ่งไปแสวงหาที่ทำกินแหล่งใหม่ จนกระทั่งมาพบที่ราบลุ่มแม่น้ำลาวในเขตเมืองเชียงคำ ซึ่งเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการทำมาหากิน จึงได้ขออนุญาตเจ้าผู้ครองนครน่าน อพยพผู้คนไปตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ.2431 ต่อมา มีชาวไทลื้อบางส่วนอพยพมาจากท่าวังผาเข้ามาสมทบ จึงทำให้เชียงคำเป็นเขตชุมชนชาวไทลื้อขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือ (ประวัติความเป็นมาของไทลื้อ, 2552)

2. ชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำ

ชาวไทลื้อที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอเชียงคำ อพยพมาจากเมืองพง เมืองหย่วน เมืองมาง เมืองยั้ง เมืองเงิน และเมืองเชียงคาน ซึ่งจะตั้งหมู่บ้านโดยใช้ชื่อหมู่บ้านเดิมที่เคยอาศัยอยู่ เช่น บ้านหย่วน บ้านมาง บ้านเชียงคาน เป็นต้น (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551, หน้า 46) ชาวไทลื้อบางกลุ่มได้อพยพจากอำเภอเชียงม่วน มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเชียงคำ และได้ขยายหมู่บ้านออกไปตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอเชียงคำหลายหมู่บ้าน คือ บ้านหย่วน บ้านมาง บ้านธาตุสบแวน บ้านดอนไชย บ้านแดนเมือง บ้านทุ่งมอก บ้านแพด บ้านเชียงบาน บ้านปางวัว บ้านเชียงคาน บ้านเวน บ้านหนองลือ บ้านทราย บ้านกิวชมพู บ้านผาลาด บ้านสันปูเลย บ้านลำ และบ้านแฮะ (ชญานนท์ แสงศรีจันทร์, 2541, หน้า 35) นอกจากนี้ยังมีประเพณีในการนับถือเทวดาเมืององค์เดียวกัน

3. ชาวไทลื้อในอำเภอเชียงม่วน

พงศาวดารเมืองน่าน ฉบับพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พระเจ้านครน่าน ระบุว่า เมื่อ พ.ศ.2399 (รัชกาลที่ 4) ได้กวาดต้อนครอบครัวชาวไทลื้อเมืองมาง เขตสิบสองปันนา ซึ่งเวลานั้นอยู่ในบังคับของชาวฮ่อ ให้เข้ามาอยู่เมืองน่านประมาณพันกว่าคน (ทองคำ เชื้อนทา และคณะ, 2540) เจ้าเมืองน่านได้สั่งให้ชาวไทลื้อกลุ่มพญาคำและกลุ่มพญาระนะไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอเชียงม่วน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านมาง” ส่วนพญาคำได้แยกออกไปตั้งบ้านเมืองริมฝั่งแม่น้ำยมทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านมาง ตั้งชื่อว่า “บ้านทุ่งมอก” ตามชื่อบ้านเดิมที่ย้ายมา มีชาวไทลื้ออีกจำนวนมากที่ได้อพยพมาจากสิบสองปันนาลงมา โดยมีพ่อเฒ่าแสนมังคละเป็นผู้นำได้ชักชวนชาวไทลื้อมาสร้างหมู่บ้านในบริเวณทุ่งใกล้ริมฝั่งแม่น้ำที่เรียกว่า “ทุ่งลำ-ทุ่งล่อ” และตั้งชื่อหมู่บ้านนี้

ว่า “บ้านแพทย์” ตามชื่อหมู่บ้านเดิมในเมืองพง ต่อมา มีชาวไทลื้อจากอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาสมทบอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบ้านท่าฟ้า อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ซึ่งย้ายมาจากบ้านหนองบัวอีกทอดหนึ่ง ในปัจจุบัน บ้านท่าฟ้า ได้ขยายออกเป็น บ้านท่าฟ้าเหนือ ท่าฟ้าใต้ ท่าฟ้าใหม่ และฟ้าสีทอง (ณัฐพงษ์ เบญญา, 2543)

ประวัติความเป็นมาจังหวัดพะเยา อำเภอเชียงคำ และอำเภอเชียงม่วน

1. ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพะเยา

พะเยา เดิมชื่อว่า “พยาว” หรือ “ภูกามยาว” เป็นเมืองเก่าแก่มากในแคว้นล้านนา ตั้งอยู่เชิงเขาชมพูหรือดอยดวน ใกล้แม่น้ำสายตาหรือแม่น้ำอิงประมาณปี พ.ศ. 1638 ปกครองโดยพ่อขุนจอมธรรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ลี้วะจักรราช และเจริญรุ่งเรืองพร้อมกับกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนงำเมืองเป็นกษัตริย์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่ามารุกรานหัวเมืองฝ่ายเหนือรวมทั้งเมืองพะเยา ประชาชนต้องอพยพไปอยู่เมืองลำปาง ทำให้เมืองพะเยาร้างไปเป็นเวลานานถึง 50 ปี และปี พ.ศ. 2386 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดให้เจ้าหลวงวงศ์ นำชาวเมืองพะเยา มาจากเมืองลำปาง แล้วฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้นมาใหม่ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดให้ปฏิรูปการปกครองจากแบบเดิมเป็นการปกครองแบบ “มณฑลเทศาภิบาล” เมืองพะเยาจึงผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลลาวเฉียง และยุบให้มีฐานะเป็น “อำเภอเมืองพะเยา” ในปี พ.ศ. 2457 มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองใหม่ ทำให้เมืองพะเยาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “จังหวัดพะเยา” บัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยา ให้ไว้ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2520 โดยจังหวัดพะเยาประกอบด้วยอำเภอ 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปง และอำเภอแม่ใจ (สำนักงานจังหวัดพะเยา, 2553, หน้า 1)

1.1 ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดชายแดนตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครคิดตามระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ประมาณ 735 กม. มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อ. พาน อ. ป่าแดด และ อ. เทิง จ. เชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ. งาว จ. ลำปาง และ อ. สอง จ. แพร่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อ. สองแคว อ. ท่าวังผา อ. เมืองน่าน อ. บ้านหลวง จ. น่าน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ. งาว อ. วังเหนือ จ. ลำปาง

จังหวัดพะเยามีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แขวงไชยบุรี สหพันธรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดพะเยามีพื้นที่ 6,335.06 ตร.กม. หรือ 3,959,412 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาทั้งด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านใต้ และตอนกลางของจังหวัด เทือกเขาเหล่านี้จะทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้ มีที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกอยู่สองข้างเทือกเขาและระหว่างลำน้ำ

1.3 การปกครอง

จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย อำเภอ 9 อำเภอ คือ เมืองพะเยา แม่ใจ เชียงคำ ดอกคำใต้ ปง จุน เชียงม่วน ภูซาง และภูกามยาว แบ่งเป็น 68 ตำบล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 30 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 39 แห่ง

1.4 ประชากร

จังหวัดพะเยามีประชากรทั้งสิ้น 487,120 คน (ณ เดือนธันวาคม 2552) เป็นชาย 238,967 คน หญิง 248,153 คน และมีชาวเขาอาศัยอยู่กระจายตามบริเวณเทือกเขาสูงจำนวน 4 เผ่า และ 1 ชนกลุ่มน้อย ได้แก่ เผ่าเย้า แม้ว ถิ่น ลีซอ และไทลื้อ ตามลำดับ โดยกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ เช่น เชียงคำ แม่ใจ เมืองพะเยา ดอกคำใต้ เชียงม่วน และภูซาง(สำนักงานจังหวัดพะเยา, 2553, หน้า 1-4)

2. ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงคำ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้จัดระเบียบการปกครองแผ่นดินในภูมิภาคเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ครั้งนั้นอำเภอเชียงคำ แขวงน้ำลาว รวมถึงพื้นที่อำเภอเทิง จังหวัดเชียงรายในปัจจุบันด้วย ขึ้นกับเขตการปกครองของจังหวัดน่าน ต่อมาทางราชการได้ปรับปรุงและยุบแขวงน้ำลาวโดยจัดเป็นบริเวณน่านเหนือ มีเขตปกครองครอบคลุมพื้นที่อำเภอเชียงคำ อำเภอปง จังหวัดพะเยา อำเภอเทิง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และเมืองคอบ ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าด้วยกัน และเมื่อ ร.ศ.128 (ดูเชิงอรรถที่ 1) ทางราชการได้ยุบบริเวณน่านเหนือ แบ่งพื้นที่ออกเป็นอำเภอเชียงคำ อำเภอเทิง และอำเภอเชียงของ ขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัด

เชียงราย พร้อมกับแต่งตั้งพระยาพิศาลศิริดำรงตำแหน่งนายอำเภอเชียงคำคนแรก เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2520 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยาขึ้นโดยโอนพื้นที่เขตการปกครองอำเภอเชียงคำมาขึ้นเขตปกครองจังหวัดพะเยา และเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2539 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศแบ่งพื้นที่อำเภอเชียงคำเป็นกิ่งอำเภอภูซางอีกหนึ่งกิ่ง ขึ้นการปกครองกับอำเภอเชียงคำ (สำนักงานอำเภอเชียงคำ, 2553)

2.1 ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเชียงคำตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากจังหวัดประมาณ 78 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร 813 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อ. เทิง จ. เชียงราย และ อ. ภูซาง จ. พะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ. ปง จ. พะเยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และบางส่วนของ อ. สองแคว จ. น่าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อ. เทิง จ. เชียงราย และ อ. จุน จ. พะเยา

2.2 การปกครอง

อำเภอเชียงคำแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 132 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลหย่วน (Yuan)	15 หมู่บ้าน
2. ตำบลน้ำแวน (Nam Waen)	14 หมู่บ้าน
3. ตำบลเวียง (Wiang)	10 หมู่บ้าน
4. ตำบลฝายกวาง (Fai Kwang)	17 หมู่บ้าน
5. ตำบลเจดีย์คำ (Chedi Kham)	12 หมู่บ้าน
6. ตำบลร่มเย็น (Rom Yen)	21 หมู่บ้าน
7. ตำบลเชียงบาน (Chiang Ban)	11 หมู่บ้าน
8. ตำบลแม่ลาว (Mae Lao)	14 หมู่บ้าน
9. ตำบลอ่างทอง (Ang Thong)	13 หมู่บ้าน
10. ตำบลทุ่งผาสุข (Thung Pha Suk)	7 หมู่บ้าน

อำเภอเชียงคำประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 11 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลเชียงคำ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหย่วน
2. เทศบาลตำบลบ้านทราย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเวียงทั้งตำบล

3. เทศบาลตำบลฝายกวาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลฝายกวางทั้งตำบล
4. องค์การบริหารส่วนตำบลหย่วน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหย่วน (นอกเขตเทศบาลตำบลเชียงคำ)
5. องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำแวน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลน้ำแวนทั้งตำบล
6. องค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์คำ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเจดีย์คำทั้งตำบล
7. องค์การบริหารส่วนตำบลร่มเย็น ครอบคลุมพื้นที่ตำบลร่มเย็นทั้งตำบล
8. องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงบาน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเชียงบานทั้งตำบล
9. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแม่ลาวทั้งตำบล
10. องค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลอ่างทองทั้งตำบล
11. องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งผาสุข ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งผาสุกทั้งตำบล

2.3 ประชากร

อำเภอเชียงคำมีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 76,618 คน ประกอบด้วยบุคคลเชื้อสายต่างกัน ได้แก่ 1) คนพื้นเมืองร้อยละ 51.4 2) ไทลื้อร้อยละ 33 3) ไทยอีสานร้อยละ 9 4) ไทยภูเขาร้อยละ 6.6 (สำนักงานอำเภอเชียงคำ, 2553, หน้า 1-5)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น อำเภอเชียงคำประกอบด้วยบุคคลเชื้อสายต่างกันอาศัยอยู่ร่วมกัน ชาวไทลื้อเป็นเชื้อสายหนึ่งที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหย่วน และยังได้รักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้อย่างดี

หมู่บ้านหย่วนเป็นชื่อเมืองอยู่ทางใต้สุดของสิบสองปันนา มีดินแดนติดกับพม่าและอินโดจีน ในอดีตชาวไทลื้อเมืองหย่วนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณนี้ และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านหย่วน ตามชื่อเมืองเดิม หมู่บ้านหย่วน หมู่ที่ 3 ตำบลหย่วน นับถือผีเมืองหย่วน ได้สร้างหอผีหย่วนประจำหมู่บ้าน และยังมีหอผีของหมู่บ้านอีกหอหนึ่ง คือ หอผีแมน ซึ่งชาวไทลื้อกลุ่มหนึ่งจากเมืองแมน โดยมีพ่อพรหมวงศ์ได้นำชาวไทลื้อเมืองแมนมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนใกล้วัดหย่วนหมู่บ้านเดียวกันกับชาวไทลื้อเมืองหย่วน ได้สร้างหอผีแมนขึ้น เป็นที่เคารพสักการะของชาวไทลื้อเมืองแมน แต่ละหอผีจะมีบัญชีรายชื่อสมาชิกของแต่ละหอผี เมื่อถึงกำหนดเช่นไหว้ ผู้ถือบัญชีจะตามเก็บเงินตามที่ตกลงกันไว้ ไปจัดหาของเช่นไหว้ บางคนมีญาติเกี่ยวโยงทั้งฝ่ายผีหย่วนและผีแมน จึงเช่นไหว้ทั้งสองผี (ประวัติความเป็นมาของไทลื้อ, 2552)

3. ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงม่วน

เชียงม่วนในอดีต ไม่มีหลักฐานทางด้านวัตถุที่พอจะสืบค้นประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานได้ เพียงแต่อาศัยการค้นคว้าเอกสารที่ระบุชื่อเชียงม่วนไว้ ตามระยะเวลาที่มีอ้างอิง

อยู่ในปัจจุบัน ประกอบกับการสอบถามผู้สูงอายุถึงความเป็นมาของประวัติหมู่บ้านต่างๆ มีนิทานเล่าขานสืบต่อกันมาว่า “พระยานุ่น” แห่งเมืองน่านเป็นผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ โดยเสด็จออกล่าช้างป่าและทราบว่ช้างป่าตัวนั้นเป็นช้างเผือกคู่บารมีของพระมหากษัตริย์ ออกหากินในป่าระหว่างแดนเมืองน่านและเมืองพะเยา พระยานุ่นได้ติดตามช้างเผือกเข้าไปถึงเขตแดนเมืองปงซึ่งเป็นหัวเมืองขึ้นต่อจังหวัดน่าน และจับช้างเชือกนั้นได้

พระยานุ่นและบริวารนำช้างเดินทางรอนแรมมาถึงหมู่บ้านหนึ่งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำยม ชาติสิณวิวรรณ์ประดับประดาด้วยเครื่องทรงเตรียมการฉลองช้างเผือกคู่บารมี ซึ่งภาษาพื้นเมืองเรียกการอาบน้ำตากแดดอย่างวิจิตรบรรจงเช่นนี้ว่า “สระสลุง” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาหมู่บ้านแห่งนี้จึงมีชื่อว่า “บ้านสระสลุง” แต่ปัจจุบันเรียกสั้นๆ ว่า “บ้านสระ” พระยานุ่นจัดงานเฉลิมฉลองอย่างเอิกเกริก มีการแสดงหลายอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในแถบนี้ ประชาชนที่มาร่วมงานต่างรู้สึกพอใจและสนุกสนานกันมาก และเพื่อเป็นการระลึกถึงการฉลองช้างในครั้งนี้ พระยานุ่นทรงให้สร้างเมืองขึ้นแล้วให้ชื่อว่า “เมืองเชียงใหม่” ซึ่งแปลว่า เมืองสนุก ส่วนชื่อ “เชียงใหม่” ที่ใช้ในปัจจุบันสันนิษฐานว่าเป็นชื่อเรียกในบัญชีเมืองโบราณสมัยขุนเจืองธรรมมิกราช (โอรสขุนจอมธรรม) ผู้ครองเมืองภูพานยาว จากคำว่า “เมืองมวน”

จากพงศาวดารเมืองน่าน ฉบับพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พระเจ้านครน่าน ระบุว่าเมื่อ พ.ศ.2399 (รัชกาลที่ 4) ได้กวาดต้อนครอบครัวชาวไทลื้อเมืองมาง เขตสิบสองปันนา ซึ่งเวลานั้นอยู่ในบังคับของชาวฮ่อ ให้เข้ามาอยู่เมืองน่านประมาณพันกว่าคน ตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ และเมืองเชียงคำ ซึ่งทั้งสองอำเภอนี้ยังอยู่ใต้การปกครองของจังหวัดน่าน

ต่อมาในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2520 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยาขึ้น โดยให้มีเขตการปกครอง 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน (ทองคำ เขื่อนทา และคณะ, 2540)

3.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเชียงม่วนตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดพะเยาประมาณ 117 กิโลเมตร ลักษณะเป็นที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ด้าน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อ.ปง จ.พะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ.สอง จ.แพร่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อ.บ้านหลวง จ.น่าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อ.จาง จ.ลำปาง และ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา

3.2 ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอเชียงม่วนมีสภาพเป็นพื้นที่ราบสูงระหว่างภูเขาที่มีเทือกเขาสลับซับซ้อน ล้อมรอบ บางส่วนเป็นพื้นที่สูง บางส่วนเป็นที่ราบเชิงลาดเขาและที่ราบริมแม่น้ำ มีลำน้ำสองสาย ไหลผ่านกลางคือ แม่น้ำยม และแม่น้ำปี้ การตั้งบ้านเรือนของประชากรในอำเภอเชียงม่วนจะตั้งอยู่เป็นชุมชนหนาแน่นในพื้นที่ราบตามถนนสายสำคัญ

3.3 การปกครอง

อำเภอเชียงม่วนแบ่งการปกครองออกเป็น 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเชียงม่วน ตำบลบ้านม่วง และตำบลสระ ประกอบด้วย 34 หมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 3 แห่ง ดังนี้

1. เทศบาลตำบลเชียงม่วน
2. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง
3. องค์การบริหารส่วนตำบลสระ

3.4 ประชากร

อำเภอเชียงม่วนมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 19,371 คน แยกเป็นชาย 9,818 คน เป็นหญิง 9,553 คน มีจำนวน 6,778 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วย 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มชาวล้านนา มีชนธรรมเนียมนิยมแบบล้านนา มีทุกหมู่บ้านในอำเภอเชียงม่วน
2. กลุ่มชาวไทลื้อ อพยพเคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดน่าน อาศัยอยู่ที่บ้านท่าฟ้าเหนือ บ้านหล่าย บ้านท่าฟ้าใต้ บ้านท่าฟ้าใหม่ บ้านฟ้าสีทอง ตำบลสระ และบ้านทุ่งมอก บ้านทุ่งเจริญ บ้านป่าเขมเหนือ-ใต้ ตำบลบ้านม่วง
3. กลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าเย้า อาศัยอยู่บ้านนาบัว บ้านห้วยก้างปลา อพยพเคลื่อนย้ายมาจาก ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา บ้านบ่อต้นสัก อพยพมาจาก อำเภองาว จังหวัดลำปาง (สำนักงานอำเภอเชียงม่วน, 2552, หน้า 1-2)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชาวไทลื้ออาศัยอยู่ในอำเภอเชียงม่วนเป็นจำนวนมาก และหนึ่งในหมู่บ้านที่ชาวไทลื้อได้อาศัยอยู่ คือ หมู่บ้านฟ้าสีทอง มีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาเกี่ยวกับหมู่บ้านท่าฟ้าใต้ว่า วันหนึ่งมีฝูงช้างโขลงหนึ่งออกมากินไร่ข้าว พืชผลต่างๆ ของผู้เฒ่าคนหนึ่งได้รับความเสียหายมาก ทำให้ผู้เฒ่าบันดาลโทสะเป็นอย่างยิ่ง จึงป้อนไฟมายิงช้าง ทันใดนั้น ก็เกิดลักษณะมีดฟ้าผ่าฝนพายุฝนฟ้าคะนอง จากนั้นฟ้าก็ได้ผ่าถูกตัวผู้เฒ่าคนนั้นถึงแก่ชีวิตใกล้ๆ ทำน้ำฝนของแม่น้ำยม ต่อมาชาวบ้านจึงเรียกทำน้ำตรงนั้นว่า “ท่าเฒ่าฟ้า” ภายหลังเรียกสั้นๆ ว่า “ท่าฟ้า” (ทองคำ เขื่อนทา และคณะ, 2540) ในปัจจุบัน บ้านท่าฟ้าได้ขยายออกเป็นหมู่บ้านท่าฟ้าเหนือ

ท่าฟ้าใต้ ท่าฟ้าใหม่ และฟ้าสีทอง ซึ่งหมู่บ้านฟ้าสีทองเพิ่งได้ขยายตัวออกมาจากหมู่บ้านท่าฟ้าใต้ เมื่อปี พ.ศ.2539 ที่ผ่านมา (สำนักงานอำเภอเชียงม่วน, 2552)

ชาวไทลื้อส่วนมากนอกจากจะใช้ภาษาไทลื้อในชีวิตประจำวันแล้วยังสามารถพูดภาษาล้านนา หรือภาษาคำเมืองได้อีกด้วย ทั้งนี้เพราะชาวไทลื้อได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในสภาพแวดล้อมของชาวล้านนา เมื่อจะติดต่อสื่อสารกับชาวล้านนาจึงจำเป็นต้องใช้ภาษาล้านนาด้วย และบางครั้งในการสื่อสารกับคนทั่วไป ไม่อาจรู้ได้ว่าใครคือชาวไทลื้อ ใครคือชาวล้านนา ภาษากลางที่ใช้พูดกันจะเป็นภาษาล้านนา อย่างไรก็ตาม ชาวไทลื้อส่วนมากไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่จะพูดภาษาไทลื้อมากกว่าและพูดได้ดีกว่าภาษาล้านนา แต่ยังมีชาวไทลื้อบางคน บางกลุ่ม ในบางหมู่บ้านโดยเฉพาะที่อยู่ในตัวเมืองที่มีความเจริญมากไม่ค่อยจะพูดภาษาไทลื้อกัน ทั้งๆ ที่ต่างก็เป็นชาวไทลื้อเหมือนกัน ยิ่งไปกว่านั้นผู้เป็นพ่อแม่บางคนไม่ค่อยสอนให้ลูกพูดภาษาไทลื้อ แต่จะพูดเป็นภาษาล้านนาแทน ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีลูกหลานไทลื้ออยู่บางคนและบางกลุ่มที่พอจะฟังภาษาไทลื้อรู้เรื่อง แต่ไม่สามารถจะพูดภาษาไทลื้อได้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทลื้อ

รพีพร รัชมนุชย์ (2528) ศึกษาการใช้ภาษาของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเชียงบาน ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นการศึกษาทางด้านมานุษยคดี ด้านการพูดในสถานการณ์และสถานที่ต่างๆ เช่น ที่บ้าน ตลาด วัด โรงเรียนและศึกษาความสัมพันธ์ในการใช้ภาษาระหว่างบุคคลต่างๆ เช่น พระภิกษุกับชาวบ้าน ครูกับนักเรียน พ่อแม่กับลูก ผู้ใหญ่กับเด็ก และบุคคลที่อยู่วัยเดียวกัน เพศเดียวกันหรือคนละเพศกัน และผลจากการศึกษาทำให้ทราบลักษณะการใช้ถ้อยคำ ประโยค ที่เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานที่ ซึ่งผู้พูดและผู้ฟังกำลังปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2547, หน้า 295- 299) กล่าวไว้ในหนังสือไทยสิบสองปันนา เล่ม 2 ว่า ภาษาไทลื้อมีสระที่ไม่ใช้พูดเลย คือ สระ เอีย, เอือ, อัว, เอือก, เอือน, เอือง, เอือด, เอือม, เอือบ, เอือย, เอือยง, เอือยน, เอือยก, เอือยด, เอือยม, เอือยบ, เอือยว, อวง, อวม, อวบ, อวด, อวย, แอบ, โอม โดยเปลี่ยนไปใช้สระอื่นแทน เช่น คำว่า เมีย เป็น เม, เสี่ย เป็น เส, เหงื่อ เป็น เหง่อ, เกลือ เป็น เก่อ, เมื่อ เป็น เม่อ, ผัว เป็น ผัว, หัว เป็น โห, ตัว เป็น โต, เชือก เป็น เจิก, ผือก เป็น ผีก, เลือก เป็น เลิก, เรือน เป็น เอิน, เหมือน เป็น เหมิน, เมือง เป็น เมิง, เรือง เป็น เริง, เลือด เป็น เลิด, เกือบ เป็น เกิบ, เสียง เป็น เสง, เขียน เป็น เชน, เรียก เป็น เฮก, เกลียด เป็น เกด, เจียบ เป็น เจบ, หลวง เป็น หลง, บวม เป็น บม, จวบ เป็น โจบ, นวด เป็น โนด, ช่วย เป็น จ๋อย, แสบ เป็น เสบ, ลม เป็น ลุม, กลม เป็น กุม, โคม เป็น คุม ฯลฯ

มีสระอื่นที่แผลงเป็นสระอื่นอีก เช่น สระ เอิน เป็น สระ อื่น เช่น คำว่า เงิน ชาวไทลื้อเรียก “เงิน” แต่ไม่ใช่ทุกคำไป

ตัวพยัญชนะที่ไม่ค่อยใช้ในภาษาไทยได้แก่ ค ช ด ท พ ร โดยใช้ตัวอักษร ก จ ล ต ป ฮ แทน เช่น ควร เป็น กวร, เคย เป็น เกย, ความ เป็น กวาม, คำ เป็น ก้า, ชาย เป็น จาย, ชัง เป็น จัง, ชาน เป็น จาน, ดี เป็น ลี, ดำ เป็น ล้า, ดั่ง เป็น ลั่ง, ทาน เป็น ต้าน, ทาง เป็น ตาง, พี่ เป็น ปี้, พ่อ เป็น ป้อ พอ เป็น ปอ, เรือ เป็น เฮอ, แร่ เป็น แส่, รู้ เป็น ฮู้ ฯลฯ มีคงตัวบ้าง เช่น คก (ครก), คำ, คิง, คำ แต่น้อยคำมาก ตามปกติชาวไทลื้อพูดสำเนียงพยัญชนะ ช ด ท พ ร ไม่ได้ เนื่องจากไม่ค่อยได้พูดเช่นเดียวกับคนไทยในรัฐฉานของพม่า

คำที่ออกเสียงธรรมดาซึ่งไม่มีวรรณยุกต์ ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา ตามภาษาไทยมาตรฐานนั้น บางคำก็เติมวรรณยุกต์ ไม้จัตวา ไม้โท ในภาษาไทยลื้อ เช่น คำว่า กา ชาวไทลื้อว่า ก้า, กิน เป็น กิ้น, ตา เป็น ต้า, พัด เป็น ปัด ฯลฯ บางคำที่เป็นเสียงไม้เอก กลับเป็น เสียงไม้โท ไม้จัตวา ในภาษาไทยลื้อ เช่น ท่า เป็น ต้า หรือ ต่า, เท้า เป็น เต้า หรือ เต้า, แห่ง เป็น แด้ง, ที่ เป็น ตี้ ฯลฯ ที่ผันจากเสียงไม้โทเป็นไม้ตรี เช่น ท้อง เป็น ต็อง

นอกจากนี้ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2547) ยังได้กล่าวถึงคำที่ไม่ตรงกับภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ฟั้น ว่า หรัว, คิด ว่า กี้ด, หวง ว่า ขวง, เสนียด ว่า คี๊ด, เดิน ว่า เตียว, ชน ว่า ต้อ, พระสงฆ์ ว่า ตูเจ้า, กระท่อม ว่า ตูบ, ปิด ว่า ตีด, บรรทุก ว่า ต่าง, ป่า ว่า เณิน, ทัพพี ว่า ป้าก, กาย ว่า คิง, อิก ว่า ปอสอง, ให้ ว่า บั้น หรือ หื้อ, ดู ว่า ผ่อ, ยิง ว่า ยื่อ, กระโดด ว่า โยด ฯลฯ บางคำที่มีเสียงควบกล้ำ เช่น คำว่า ตลาด ไกล ไกล กลัว ภาษาของไทลื้อไม่มีเสียงควบกล้ำเลย ตลาด เป็น กาด, ไกล เป็น ไก้, ไกล เป็น ไก, กลัว เป็น โก่อ ฯลฯ

การศึกษาระบบเสียงภาษาไทยลื้อ มีผู้วิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือ พจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาเชียงใหม่ ภาษาไทลื้อ ภาษาไทยดำ (2525) ของ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ของทั้งสี่ภาษาไว้ นันทริยา ลำเจียกเทศ (2527 อ้างอิงใน ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์, 2541, หน้า 20) ศึกษาเปรียบเทียบเสียงภาษาไทยลื้อที่ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พรสวรรค์ พลอยแก้ว (2528 อ้างอิงใน ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์, 2541, หน้า 21) ศึกษาเปรียบเทียบเสียงภาษาไทยลื้อที่บ้านมะแพน ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย นิภา อัมพรพรวดี (2529) ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของภาษาไทยลื้อที่ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ในระดับระบบเสียง ระบบคำและระบบไวยากรณ์ ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์ (2541) ศึกษาวิเคราะห์การใช้คำของคนไทลื้อสามระดับอายุ ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และณัฐพงษ์ เบ็ญญา (2543) ศึกษาลักษณะของ

ภาษาไทยลื้อที่บ้าน พุงมอก ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าภาษาไทยลื้อ มีหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย 9 หน่วยเสียง คือ /-p, -t, -k, -ʔ, -m, -n, -ŋ, -w, -j/ มี หน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นหน่วยเสียงสระสั้น 9 หน่วยเสียง คือ /i, e, ε, u, o, a, u, o, ɔ / เป็นหน่วยเสียงสระยาว 9 หน่วยเสียง คือ /i:, e:, ε:, u:, o:, a:, u:, o:, ɔ:/ ส่วนหน่วยเสียงพยัญชนะต้น นันทริยา ลำเจียกเทศ (2527), นิภา อัมพรพรดี (2529) และ ณัฐพงษ์ เบญญา (2543) พบว่ามีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียง คือ /p, t, c, k, ʔ, p^h, t^h, k^h, b, d, m, n, ɲ, ŋ, l, f, s, h, w, j / ส่วนของชฎานนท์ ศรีจันทร์ (2541) พบว่ามีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียงเช่นเดียวกัน ซึ่งพบหน่วยเสียง /c^h/ แต่ไม่พบหน่วยเสียง /ɲ / ส่วนของพรสวรรค์ พลอยแก้ว (2528) และพจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาเชียงใหม่ ภาษาไทยลื้อ ภาษาไทยดำ (2525) ของคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่ามีเสียงพยัญชนะต้น 19 หน่วยเสียง ซึ่งไม่พบหน่วยเสียง / ɲ / เช่นเดียวกับ ชฎานนท์ ศรีจันทร์ (2541) และงานวิจัยทั้ง 6 งานวิจัยนี้ พบว่า มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่แตกต่างกันไป ดังนี้

นันทริยา ลำเจียกเทศ (2527) และพรสวรรค์ พลอยแก้ว (2528) พบว่ามีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง คือ

เสียง 1	เสียงกลาง – สูง – ตก
เสียง 2	เสียงต่ำ
เสียง 3	เสียงกลาง – ตก
เสียง 4	เสียงสูง – ตก
เสียง 5	เสียงสูง – ขึ้น
เสียง 6	เสียงกลาง – ต่ำ – ตก

นิภา อัมพรพรดี (2529) พบว่ามีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง ซึ่งมีระดับเสียงที่ต่างไปจาก นันทริยา ลำเจียกเทศ (2527) และพรสวรรค์ พลอยแก้ว (2528) คือ

วรรณยุกต์ที่ 1	เสียงสูง – ระดับ
วรรณยุกต์ที่ 2	เสียงกลาง – ขึ้น – ตก
วรรณยุกต์ที่ 3	เสียงกลาง – ระดับ
วรรณยุกต์ที่ 4	เสียงกลาง – ระดับ – ตก
วรรณยุกต์ที่ 5	เสียงกลาง – ขึ้น – ระดับ
วรรณยุกต์ที่ 6	เสียงต่ำ – ขึ้น – ตก

นอกจากนี้ ยังมีลักษณะของวรรณยุกต์สนธิ คือ การที่เสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากอิทธิพลของเสียงวรรณยุกต์ข้างเคียง 3 ลักษณะ คือ

1. T6 → T3 / ____ T2, T5   เช่น
     [k^hv:⁶ mu:²] → [k^hv:³ mu:²]   “ซ้อมือ”
     [ʔa:⁶ pa:k⁵] → [ʔa:³ pa:k⁵]   “อ้าปาก”
2. T2 → T8 / T1, T5 ____   เช่น
     [taw¹ faj²] → [taw¹ faj⁸]   “เตาไฟ”
     [he:⁵ me:w²] → [he:⁵ me:w⁸]   “แห่นางแมว”
3. T1 → T5 / ____ T6   เช่น
     [hin¹ sum⁶] → [hin⁵ sum⁶]   “สารส้ม”

อีกทั้งยังพบว่า ภาษาไทลื้อที่ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีการปรากฏของพยางค์นาสิก m, 2 ลักษณะ คือ

1. พยางค์ m, เกิดจากคำว่า [ʔum¹] ใช้นำหน้าชื่อผลไม้ เช่น
     [m, pa:w³]   “มะพร้าว”
2. พยางค์ m, เกิดจากคำว่า [me:⁴] ใช้นำหน้าคำบอกเวลา เช่น
     [m, le:ŋ²]   “ตอนเย็น”

เสรี เวโรหา (2518 อ้างอิงใน ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์, 2541, หน้า 23-25) ศึกษาเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทลื้อ ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยใช้เครื่องบันทึกภาพคลื่นเสียง (Spectrograph) ซึ่งสามารถบอกลักษณะเสียงวรรณยุกต์ได้ในรูปของความถี่ และทำหน้าที่เป็นผู้บอกภาษาเอง ผลการวิจัยได้ดังนี้

1. เสียงวรรณยุกต์ (Tone หรือ Phonemic tones) มี 6 เสียง คือ

วรรณยุกต์ 1	เสียงสูงคงที่ หรือสูงระดับ
วรรณยุกต์ 2	เสียงกลาง – ขึ้น
วรรณยุกต์ 3	เสียงต่ำ มีการบีบตัวของช่องคอหอยและตามด้วยเสียงขึ้น
วรรณยุกต์ 4	เสียงสูงตก หรือสูงลง
วรรณยุกต์ 5	เสียงกลางคงที่ หรือกลางระดับ
วรรณยุกต์ 6	เสียงต่ำ และมีเสียงลดลง

2. เสียงวรรณยุกต์ย่อย (Allotones หรือ Phonetic tones) มี 3 เสียง คือ

วรรณยุกต์ 7 เสียงสูงพิเศษ (เสียงย่อยของวรรณยุกต์ 1) มีกฎการเปลี่ยนเสียงดังนี้

วรรณยุกต์ 1 → วรรณยุกต์ 7 / _____ ตัวสะกดเสียงหยุด (final stop)
เช่น [kep⁷] “เก็บ”

วรรณยุกต์ 8 เสียงสูงพิเศษ – ขึ้น (เสียงย่อยของวรรณยุกต์ 4) มีกฎการเปลี่ยนเสียงดังนี้

วรรณยุกต์ 4 → วรรณยุกต์ 8 / วรรณยุกต์ 1, 2, 3 _____
เช่น [m,²ten⁸] “พุทธา”

วรรณยุกต์ 9 เสียงสูงพิเศษ – ตก หรือ สูงพิเศษ – ลง (เสียงย่อยของวรรณยุกต์ 4 และ 6) มีกฎการเปลี่ยนเสียงดังนี้

วรรณยุกต์ 4, 6 → วรรณยุกต์ 9 / เมื่อมีการกล่าวเน้น
เช่น [na:⁹] “น้ำ”

3. เสียงวรรณยุกต์พิเศษของ Syllabic m [m,] มี 3 เสียง คือ

วรรณยุกต์พิเศษ 1 เสียงสูง เกิดขึ้นหน้าวรรณยุกต์ 2, 3, 5, 6 เท่านั้น
เช่น [m,¹me:n⁵] “ไม้ไซ้”

วรรณยุกต์พิเศษ 2 ครั้งแรกของเสียงวรรณยุกต์กลาง – ขึ้น (วรรณยุกต์ 2) เกิดขึ้นหน้าวรรณยุกต์ 4 เท่านั้น (วรรณยุกต์ 4 → วรรณยุกต์ 8)

เช่น [m,²ten⁸] “พุทธา”

วรรณยุกต์พิเศษ 6 ครั้งแรกของเสียงวรรณยุกต์ต่ำ (วรรณยุกต์ 6) เกิดขึ้น หน้าวรรณยุกต์ 1, 4 และคำว่า [na:⁶] “น้ำ”

เช่น [m,⁶na:⁶] “น้ำผู้ชาย”

พจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาเชียงใหม่ภาษาไทยลื้อภาษาไทยดำ (2525) ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชฎานนท์ ศรีจันทร์ (2541) และณัฐพงษ์ เบ็ญชา (2543) พบว่า มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์มี 7 หน่วยเสียง คือ

1. ต่ำ-ระดับ	หมายเลข 1	เช่น	ma: ¹	มา
2. ต่ำ-ลง-ขึ้น	หมายเลข 2	เช่น	kaw ²	แก้ว
3. กลาง-ระดับ	หมายเลข 4	เช่น	hɔŋ ⁴	ร้อง
4. กลาง-ลง-ขึ้น	หมายเลข 5	เช่น	pa: ⁵	ป่า

- 5. กลาง-ลง-ขึ้น   หมายเลข 6   เช่น   ca:ŋ⁶   ช้าง
- 6. สูง-ระดับ   หมายเลข 7   เช่น   ma:⁷   หมา
- 7. สูง-ลง-ขึ้น   หมายเลข 8   เช่น   phak⁸   ผัก

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นที่มีผู้ศึกษาและจากการเก็บรวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยทั้งสองถิ่น สามารถสรุประบบเสียงภาษาไทยได้ ดังต่อไปนี้

หน่วยเสียงพยัญชนะ

ในภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง คือ /p/, /t/, /c/, /k/, /ʔ/, /pʰ/, /tʰ/, /kʰ/, /b/, /d/, /m/, /n/, /ŋ/, /ŋ/, /f/, /s/, /h/, /w/, /l/, /j/ ทั้ง 20 หน่วยเสียง สามารถเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมด แต่เป็นพยัญชนะท้ายได้ 9 หน่วยเสียง คือ /p/, /t/, /k/, /ʔ/, /m/, /n/, /ŋ/, /w/, /j/ และพยัญชนะควบกล้ำมีอยู่ 2 หน่วยเสียง คือ /kw/ และ /kʰw/

ตาราง 3 แสดงหน่วยเสียงพยัญชนะเดี่ยวในภาษาไทย

ประเภทของเสียง	ที่เกิดลักษณะ	ริมฝีปาก	ริมฝีปากและฟัน	ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	เส้นเสียง
ระเบิด	ไม่ก้อง ไม่มีลม	p		t		k	ʔ
	ไม่ก้อง มีลม	p ^h		t ^h		k ^h	
	ก้อง ไม่มีลม	b		d			
นาสิก	ก้อง	m		n	ɲ	ŋ	
เสียดแทรก	ไม่ก้อง ไม่มีลม		f	s			h
กึ่งเสียดแทรก	ไม่ก้อง ไม่มีลม				c		
ข้างลิ้น	ก้อง			l			
กึ่งสระ	ก้อง	w			j		

หน่วยเสียงสระ

ในภาษาไทยลื้อมีหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง โดยแบ่งเป็นเสียงสั้น 9 เสียง และเสียงยาว 9 เสียง คือ /i/, /i:/, /e/, /e:/, /ɛ/, /ɛ:/, /ɨ/, /ɨ:/, /ə/, /ə:/, /a/, /a:/, /u/, /u:/, /o/, /o:/, /ɔ/, /ɔ:/ หน่วยเสียงสระประสม คือ เสียง /ia/ ซึ่งหน่วยอรรถที่พบมีเพียง 2 หน่วยอรรถเท่านั้น คือ

[k ^h ɔ: ² nian ⁴]	“คอปอก”
[pa: ¹ jian ³]	“ปลาไหล”

ตาราง 4 แสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยวในภาษาไทยลื้อ

	ริมฝีปาก		ไม่ท้อ		ไม่ท้อ		ท้อ	
	ลิ้น		ส่วนหน้า		ส่วนกลาง		ส่วนหลัง	
ระดับลิ้น	สั้น		ยาว		สั้น		ยาว	
สูง (close)	i		i:		ɨ		ɨ:	
กึ่งสูง (half-close)	e		e:		ə		ə:	
กึ่งต่ำ (half-open)	ɛ		ɛ:				ɔ	
ต่ำ (open)					a		a:	

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเรียกชื่อกำกับระดับลิ้น แดเนียล โจนส์ (พิณทิพย์ ทวยเจริญ, 2547, หน้า 53) ได้ระบุชัดเจนว่า ลิ้นที่ยกขึ้นระดับสูงสุดให้เรียกว่า “close” เนื่องจากลิ้นยกสูงใกล้เพดานแข็ง จุดที่ลิ้นลดลงระดับต่ำสุดให้เรียกว่า “open” เพราะช่องว่างในปากเปิดกว้าง เมื่อแบ่งตารางครึ่งหนึ่ง (ตั้งเส้นประในตารางที่ 4) เสียงสระ [e, e:, ə, ə:, o, o:] ในส่วนบนของเส้นประ คือ half-close และเสียงสระ [ɛ, ɛ:, ɔ, ɔ:] ในส่วนล่างของเส้นประ คือ half-open โดย half-open มีลิ้นอยู่ในระดับ 1 ใน 3 ของระยะจาก close ไป open ส่วน half-open มีลิ้นในระดับ 2 ใน 3 ของระยะดังกล่าว แต่ในตาราง IPA ฉบับ 1996 ได้ปรับชื่อ half-close เป็น close-mid และ half-open เป็น open-mid ซึ่งสามารถกระทำได้ตามทัศนะของสมาชิกในสมาคม IPA เพื่อบรรยายสระ IPA แต่เมื่อใดที่ใช้คำว่า cardinal vowels ของแดเนียล โจนส์ ต้องใช้ชื่อตามแดเนียล โจนส์

อนึ่งในการบรรยายสระของนักภาษาศาสตร์อเมริกันซึ่งบรรยาย “หน่วยเสียง” ของภาษาต่างๆ ที่ศึกษา มักใช้คำว่า high-low แทน close-open ของแดเนียล โจนส์ ซึ่งสามารถกระทำได้เช่นกัน เนื่องจากไม่ได้บรรยายสระอ้างอิงหลักของแดเนียล โจนส์ ทั้งนี้เพราะสระอ้างอิงหลักไม่ใช่

สระในภาษาหนึ่งภาษาใดโดยเฉพาะ สำหรับการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย การใช้ศัพท์ “สูง” หรือ “ต่ำ” จะกะทัดรัดมากกว่าศัพท์อย่างอื่นจึงเลือกใช้ในที่นี้

กล่าวถึงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ เนื่องด้วยชาวไทยลื้ออพยพมาจากถิ่นฐานเดียวกัน จึงมีเสียงวรรณยุกต์ที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างเรื่องเสียงวรรณยุกต์นี้ เป็นความแตกต่างระหว่างหมู่บ้าน โดยที่ผู้บอกภาษาในแต่ละถิ่นยังคงรักษาระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยลื้อไว้ได้ ถึงจะมีการนำเอาศัพท์ภาษาไทยมาตรฐานมาใช้ แต่ก็ไม่ได้นำเอาระบบเสียงวรรณยุกต์มาใช้ด้วย และเมื่อนำเอาคำศัพท์มาวิเคราะห์ลงในตารางทดสอบเสียงวรรณยุกต์แล้ว กล่าวได้ว่าภาษาไทยลื้อมีเสียงวรรณยุกต์ 7 เสียง ดังต่อไปนี้

หน่วยเสียงวรรณยุกต์

วรรณยุกต์ 1	เป็นเสียงสูง, กลาง – ระดับ
วรรณยุกต์ 2	เป็นเสียงกลาง – ขึ้น – ระดับ
วรรณยุกต์ 3	เป็นเสียงต่ำ – ขึ้น – ตก
วรรณยุกต์ 4	เป็นเสียงสูง – ระดับ – หยุตในลำคอ
วรรณยุกต์ 5	เป็นเสียงกลาง – ขึ้น – ตก
วรรณยุกต์ 6	เป็นเสียงกลาง – ระดับ – ตก
วรรณยุกต์ 7	เป็นเสียงต่ำ – ตก

ตาราง 5 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยลื้อ

	A	B	C	DL	DS
1	ขา 1	ข่า 2	ข้า 3	ขาด 2	ขัด 4
2	ตา 1	ป้า 2	ป๊า 3	ปาก 2	กัด 4
3	บาน 1	บ่า 2	บ๊า 3	ขาด 2	ดัด 4
4	มา 5	พ่อ 6	น้ำ 7	ลาก 6	คัด 6

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบศัพท์

จากการศึกษาเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบศัพท์ พบว่าการวิจัยส่วนใหญ่ใช้วิธีการดำเนินการศึกษาเหมือนกัน คือ มีการคัดเลือกหน่วยอรรถออกหมวดหมู่ แล้วใช้หน่วยอรรถคำพื้นฐานในการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาที่เป็นตัวแทนในแต่ละถิ่น โดยควบคุมตัวแปรทางสังคมของผู้บอกภาษา คือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิภาค และภูมิหลังของคู่สมรส ทำให้มีผล

การศึกษาที่สอดคล้องกัน ดังที่ ประภาพรรณ เสนิตันติกุล (2527) ได้ศึกษาเปรียบเทียบศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและสงขลา โดยใช้หน่วยอรรถสำหรับวิจัยจำนวน 2,602 คำ แบ่งตามความหมายรวมทั้งสิ้น 16 ประเภท นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 3 คน ผลปรากฏว่า ภาษาถิ่นทั้ง 3 มีการใช้ศัพท์อยู่ 3 ประเภท คือ ศัพท์ที่ทุกถิ่นใช้เหมือนกันศัพท์ที่ทุกถิ่นใช้ต่างกันและศัพท์เฉพาะถิ่น

ส่วนนันทพร นิลจินดา (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบศัพท์ภาษาญ้อในจังหวัดสกลนคร นครพนมและปราจีนบุรี โดยใช้หน่วยอรรถ 1,530 หน่วยอรรถ แบ่งตามความหมาย 16 หมวด นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาถิ่นละ 1 คน โดยคัดเลือกผู้บอกภาษาโดยควบคุมตัวแปรทางสังคม คือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิลำเนา และภูมิหลังของคู่สมรส ผลวิจัยพบว่า ภาษาญ้อทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้ศัพท์ที่เหมือนกัน ร้อยละ 65.56 ศัพท์ที่เหมือนกันเป็นศัพท์ดั้งเดิมของภาษาญ้อ และมีการใช้ศัพท์ที่แตกต่างกัน ร้อยละ 16.60 มีการใช้ศัพท์เหมือนกัน 2 ถิ่น ร้อยละ 17.83 ศัพท์แตกต่างกัน ส่วนใหญ่ยืมมาจากภาษาไทยกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ มณฑา ศรีขำ (2534) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบศัพท์ภาษามอญในจังหวัดนนทบุรี ลพบุรีและกาญจนบุรีโดยใช้หน่วยอรรถ 1,857 หน่วยอรรถ นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา 9 คน ซึ่งได้คัดเลือกไว้เป็นตัวแทนของคนมอญที่จะศึกษาถิ่นละ 3 คน โดยควบคุมตัวแปรทางสังคม คือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิลำเนา และภูมิหลังของคู่สมรส ผลการศึกษาว่า ภาษาถิ่นมอญทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้ศัพท์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ใช้ศัพท์เหมือนกันทั้ง 3 ถิ่น รวม 765 หน่วยอรรถ ใช้ศัพท์แตกต่างกันทั้ง 3 ถิ่น รวม 548 หน่วยอรรถ ใช้ศัพท์เหมือนกันบางถิ่นต่างกันบางถิ่น รวม 544 หน่วยอรรถ การใช้ศัพท์ในภาษามอญจังหวัดนนทบุรี ลพบุรีและกาญจนบุรี จึงมีทั้งเหมือนและต่างกัน ศัพท์ที่ชาวมอญทั้ง 3 ถิ่น ใช้เหมือนกันล้วนเป็นคำดั้งเดิมของภาษามอญ ส่วนศัพท์ที่ใช้ต่างกันนั้นเป็นศัพท์ที่ยืมมาจากภาษาไทยกลาง และศัพท์ภาษามอญกาญจนบุรีอาจจะมีคำยืมมาจากภาษาพม่าบ้าง จากการเปรียบเทียบจำนวนศัพท์ที่ชาวมอญใช้ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปจากศัพท์ดั้งเดิมของภาษามอญทั้ง 3 ถิ่น จำนวน 1,092 หน่วยอรรถ นับได้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในภาษามอญเป็นจำนวนมาก และถ้าดูความแตกต่างในการใช้ศัพท์ตามกลุ่มความหมาย จะเห็นว่ากลุ่มที่ใช้คำศัพท์แตกต่างกันมาก คือ คำเรียกเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับ ซึ่งเป็นกลุ่มความหมายที่มีการใช้ศัพท์แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ และการรับเอาวัฒนธรรมชาติอื่นๆ เข้ามาปะปน รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากการสื่อสาร การคมนาคม และเทคโนโลยี นอกจากนี้พบว่ายังสอดคล้องกับกฤษณวลีย์ ไวกะวะณิช (2534) ที่ได้ศึกษาและเปรียบเทียบศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส โดยสร้างรายการคำ ประกอบไปด้วยหน่วยอรรถ จำนวน 2,085 หน่วยอรรถ แบ่งตามกลุ่มความหมาย

รวมทั้งสิ้น 17 ประเภท นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา จำนวน 3 คน ที่ได้คัดเลือกไว้เป็นตัวแทนของภาษาถิ่นที่จะศึกษาถิ่นละ 1 คน โดยได้ควบคุมตัวแปรทางสังคม คือ อายุ อาชีพ การศึกษา และภูมิฐานะ ผลการศึกษาพบว่า ภาษาถิ่นทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้คำศัพท์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ใช้ศัพท์เหมือนกันทั้ง 3 ถิ่น มีจำนวน 1,493 หน่วยอรรถ คิดเป็นร้อยละ 71.71 ประเภทที่ 2 ใช้ศัพท์แตกต่างกันทั้ง 3 ถิ่น มีจำนวน 155 หน่วยอรรถ คิดเป็นร้อยละ 7.44 ประเภทที่ 3 ถิ่นใดถิ่นหนึ่งใช้ศัพท์แตกต่างออกไปจากถิ่นอื่นๆ เพียงถิ่นเดียว มีจำนวน 434 หน่วยอรรถ คิดเป็นร้อยละ 20.85 แสดงว่า ภาษาถิ่นยะลา ภาษาถิ่นปัตตานี และภาษาถิ่นนราธิวาส เป็นภาษาถิ่นย่อยกลุ่มเดียวกันของภาษาไทยถิ่นใต้ เมื่อพิจารณาจำนวนหน่วยอรรถที่ภาษาถิ่นปัตตานีกับภาษาถิ่นนราธิวาส ภาษาถิ่นยะลากับภาษาถิ่นนราธิวาส และภาษาถิ่นยะลากับปัตตานีที่ใช้ศัพท์แตกต่างกัน พบว่า ภาษาถิ่นทั้ง 3 คู่นี้ ใช้คำศัพท์แตกต่างในอัตราที่ใกล้เคียงกัน แต่ภาษาถิ่นนราธิวาสใช้ศัพท์แตกต่างจากภาษาถิ่นปัตตานีกับภาษาถิ่นยะลา ซึ่งมีการใช้ศัพท์ที่ใกล้เคียงกันมากกว่า และเอมอร เซาว์นสวน (2537) ศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวในจังหวัดนครปฐม และแขวงในแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการศึกษาภาษาลาวที่พูดในถิ่นต่างๆ 5 ถิ่น ประกอบด้วย ลาวครั้ง ลาวใต้ ลาวเวียง และลาวไซ่ง ในจังหวัดนครปฐม และลาวบ่อแก้ว ในแขวงบ่อแก้ว เพื่อต้องการทราบว่าภาษาลาวทั้ง 5 ถิ่นนั้นมีการใช้ศัพท์เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยสร้างรายการคำจำนวน 3,669 หน่วยอรรถ แบ่งตามกลุ่มความหมาย รวมทั้งสิ้น 16 ประเภท นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาทั้ง 5 ถิ่นๆ ละ 1 คน ซึ่งได้ควบคุมตัวแปรทางสังคม คือ อายุ เพศ การศึกษา และภูมิฐานะ ผลการศึกษาพบว่า ภาษาทั้ง 5 ถิ่น มีการใช้คำศัพท์ 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ใช้ศัพท์เหมือนกันทั้ง 5 ถิ่น พบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.47 ของหน่วยอรรถทั้งหมด ประเภทที่ 2 ใช้ศัพท์แตกต่างกันทุกจุดทั้ง 5 ถิ่นนั้นพบเพียงเล็กน้อย ประเภทที่ 3 คือ ถิ่นใดถิ่นหนึ่งใช้ศัพท์แตกต่างออกไปจากถิ่นอื่นๆ เพียงถิ่นเดียว พบว่าภาษาลาวไซ่งใช้ศัพท์แตกต่างจากถิ่นอื่นๆ ทั้ง 4 ถิ่นมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาเป็นภาษาลาวบ่อแก้ว ภาษาลาวครั้ง ภาษาลาวใต้ และภาษาลาวเวียง ตามลำดับ ความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันไปบ้าง อาจจะเป็นเพราะลักษณะภูมิประเทศที่อยู่ห่างไกลกัน จึงเป็นอิทธิพลหนึ่งที่ทำให้มีการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันไปได้ รวมไปถึงวรรณุช ประพิน (2539) ที่ได้ศึกษาและเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวไซ่งในจังหวัดนครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี โดยใช้รายการหน่วยอรรถทั้งสิ้น 1,500 หน่วยอรรถ แบ่งเป็น 24 หมวด แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 6 คน ซึ่งได้คัดเลือกไว้เป็นตัวแทนของลาวไซ่งถิ่นละ 2 คน โดยได้กำหนดตัวแปรทางสังคม คือ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิฐานะและภูมิหลังของคู่สมรส ผลการศึกษาพบว่า ภาษาลาวไซ่งทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้

คำศัพท์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ใช้ศัพท์เหมือนกัน 1,162 หน่วยอรรถ ประเภทที่ 2 ใช้ศัพท์แตกต่างกัน 33 หน่วยอรรถ และประเภทที่ 3 ใช้ศัพท์คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันเล็กน้อย 305 หน่วยอรรถ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าภาษาลาวโซ่งทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้ศัพท์ที่เหมือนกันเป็นส่วนมาก ทั้งนี้สันนิษฐานได้ว่าภาษาลาวโซ่งใน 3 จังหวัดนั้น มีการใช้แพร่หลายอยู่ในบางกลุ่มและยังเป็นภาษาถิ่นย่อยของภาษาลาว อีกทั้ง 3 จังหวัดมีอาณาเขตอยู่ใกล้เคียงกัน ทำให้ภาษายังไม่กระจัดกระจายมากนัก เช่นเดียวกับชฎานนท์ ศรีจันทร์ (2541) ศึกษาวิเคราะห์การใช้คำของคนไทลื้อสามระดับอายุ ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อเปรียบเทียบการใช้คำของคนไทลื้อสามระดับอายุ โดยใช้คำศัพท์ จำนวน 800 คำ ประกอบด้วยคำนาม 500 คำ คำกริยา 200 คำ คำวิเศษณ์ 85 คำ และคำสรรพนามและแสดงคำนาม 15 คำ นำไปสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาไทลื้อ จำนวน 75 คน ใน 25 หมู่บ้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับอายุ คือ ระดับอายุที่ 1 อายุ 56 – 70 ปี จำนวน 25 คน ระดับอายุที่ 2 อายุ 36 – 50 จำนวน 25 คน และระดับอายุที่ 3 อายุ 16 – 30 ปี จำนวน 25 คน พบว่า การใช้คำ 800 คำ ของคนไทลื้อสามระดับอายุแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ทั้งสามระดับอายุใช้คำศัพท์เหมือนกัน มีจำนวน 418 คำ 2) ทั้งสามระดับอายุใช้คำแตกต่างกัน มีจำนวน 91 คำ 3) สองระดับอายุใช้คำศัพท์เหมือนกัน อีกระดับอายุหนึ่งใช้คำศัพท์แตกต่างกันออกไป มีจำนวน 291 คำ และในหมวดคำต่างๆ นั้น หมวดคำที่ทั้งสามระดับอายุใช้คำศัพท์เหมือนกันมากที่สุด คือ หมวดคำสรรพนามและแสดงคำนาม รองลงมาคือหมวดคำวิเศษณ์ และหมวดคำนาม ตามลำดับ ส่วนหมวดคำกริยาเป็นหมวดคำที่ทั้งสามระดับอายุใช้คำศัพท์แตกต่างกันมากที่สุด กล่าวได้ว่า ปัจจุบัน คนไทลื้อทั้งสามระดับอายุ ที่อำเภอเชียงคำ ยังคงใช้คำศัพท์ที่เหมือนกันเป็นจำนวนมากในชีวิตประจำวัน และกับเอมอร ชื่นชม (2542) ซึ่งได้ศึกษาและเปรียบเทียบคำศัพท์ในภาษาโซ่ จังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ใช้หน่วยอรรถจำนวน 1,573 หน่วยอรรถ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 6 คน ซึ่งได้คัดเลือกไว้เป็นตัวแทนของลาวโซ่ถิ่นละ 2 คน โดยได้กำหนดตัวแปรทางสังคม คือ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิลำเนาและภูมิหลังของคู่สมรส ผลการศึกษาพบว่า ภาษาลาวโซ่งทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้คำศัพท์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ใช้ศัพท์เหมือนกัน 690 หน่วยอรรถ ประเภทที่ 2 ใช้ศัพท์แตกต่างกัน 350 หน่วยอรรถ และประเภทที่ 3 ใช้ศัพท์เหมือนกันบางส่วน ต่างกันบางถิ่น 578 หน่วยอรรถ ศัพท์ที่ชาวโซ่ทั้ง 3 ถิ่นใช้เหมือนกันล้วนเป็นศัพท์ดั้งเดิมของภาษาโซ่ ส่วนคำศัพท์ที่ใช้ต่างถิ่นนั้น เป็นศัพท์ที่ยืมมาจากภาษาญ้อ ภาษาอีสานและภาษาไทยกลางบ้างบางคำ และจากการเปรียบเทียบจำนวนคำศัพท์ที่ชาวโซ่ใช้ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปจากภาษาเดิมของภาษาโซ่ทั้ง 3 ถิ่น จำนวน 883 หน่วยอรรถ นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ภาษาโซ่เป็นจำนวนมาก และ

ถ้าดูความแตกต่างในการใช้ศัพท์ตามกลุ่มความหมายจะเห็นว่ากลุ่มที่ใช้ศัพท์แตกต่างกันมากคือ คำขยาย ซึ่งเป็นกลุ่มความหมายที่มีการใช้ศัพท์แตกต่างกันไปตามสภานิติศาสตร์ และการรับเอา ภาษาของกลุ่มคนที่อยู่ใกล้เคียงกันเข้ามาปะปน รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากการสื่อสาร คมนาคม และ เทคโนโลยีสมัยใหม่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับปาลิตา คงสว่าง (2545) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการใช้ คำศัพท์ภาษาขมุ ที่บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ของคนสามกลุ่มอายุ รวมถึงแสดง แนวโน้มการใช้คำศัพท์ในภาษาขมุ ซึ่งใช้คำศัพท์พื้นฐานจำนวน 803 คำ แยกตามกลุ่มความหมาย 12 กลุ่ม โดยใช้คำศัพท์ภาษาขมุที่ใช้โดยผู้พูดในกลุ่มอายุที่ 1 เป็นหลักในการเปรียบเทียบ นำไป สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาหญิง 9 คน และชาย 9 คนรวม 18 คน แบ่งผู้บอกภาษาเป็น 3 กลุ่มอายุ คือ กลุ่มที่ 1 อายุ 55 ปีขึ้นไป กลุ่มที่ 2 อายุระหว่าง 35-45 ปี และกลุ่มที่ 3 อายุระหว่าง 15-25 ปี ผลการศึกษาพบว่า ผู้บอกภาษาทั้ง 3 กลุ่มอายุมีการใช้คำศัพท์ 5 ลักษณะ คือ 1) คำศัพท์ที่ผู้พูด ทั้งสามกลุ่มอายุใช้เหมือนกันและเป็น คำเดียวกับศัพท์เดิม 222 คำ 2) คำศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามกลุ่ม อายุใช้เหมือนกันแต่มีการแปรเสียงร่วมด้วย 268 คำ 3) คำศัพท์คนละคำกับศัพท์เดิมแต่อยู่ในกลุ่ม ความหมายเดียวกันกับคำศัพท์เดิม 29 คำ 4) คำประสมที่เกิดจากการรวมคำศัพท์ในภาษาขมุและ คำศัพท์ภาษาไทย 35 คำ 5) คำยืมจากภาษาไทย 249 คำ จากการศึกษาในครั้งนี้ได้เห็นแนวโน้ม ว่า ผู้พูดในกลุ่มอายุที่ 3 มีการเปลี่ยนแปลง การใช้คำศัพท์และการแปรเสียงมากที่สุด โดยมีแนวโน้ม จะใช้คำศัพท์ภาษาขมุน้อยลง และใช้คำยืมจากภาษาไทยมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับศรินยา จิตบรรจง (2545) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาแสก บ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอ นาหว้า จังหวัดนครพนม โดยใช้คำศัพท์ที่ภาษาแสกใช้รูปศัพท์ ต่างกับภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาญ้อ จำนวน 275 คำศัพท์ ทดสอบกับ ผู้บอกภาษาทั้งชายและหญิง 18 คน แบ่งเป็น 3 ระดับอายุ คือ ระดับอายุที่ 1 ระหว่าง 55 - 65 ปี ระดับอายุที่ 2 ระหว่าง 35 - 45 ปี และระดับอายุที่ 3 ระหว่าง 15 - 25 ปี ผลการศึกษาพบว่า คำศัพท์ของคนสามระดับอายุใช้เหมือนกันคือใช้ศัพท์เดิมมากที่สุด ร้อยละ 62.91 ศัพท์เดิมที่ ผู้บอกภาษาเล็กใช้มีร้อยละ 8.37 ผู้บอกภาษาระดับอายุที่ 1 จะใช้คำศัพท์เดิมมากกว่าระดับอายุ อื่นๆ ส่วนผู้บอกภาษาระดับอายุที่ 3 จะนำศัพท์อื่นมาใช้แทนหรือใช้ร่วมกับศัพท์เดิมมากกว่า ผู้บอกภาษาระดับอายุที่ 1 และ 2 และยังมีชนกพร อังศุวิริยะ (2546) ที่ได้ศึกษาคำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นใต้ของผู้พูดในเขตเมือง ชานเมือง และชนบทของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใน 2 ด้าน คือ การแปรด้านเสียงและการแปรด้านศัพท์ จากหน่วยอรรถจำนวน 208 หน่วยอรรถ โดยใช้ ผู้บอกภาษาทั้งสิ้น 36 คน ผลการศึกษาปรากฏว่า มีการแปรด้านเสียงพยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะ ประสม พยัญชนะท้าย สระเดี่ยว สระประสม ทั้งในเขตพื้นที่เดียวกันและต่างพื้นที่กัน เมื่อ

เปรียบเทียบ 3 พื้นที่ พบว่า พื้นที่ชนบทมีการแปรมากกว่าเขตเมืองและเขตชานเมือง ตามลำดับ ส่วนการแปรด้านศัพท์ มีการแปรที่เกิดจากโครงสร้างพยางค์ของศัพท์ คือ การแปรศัพท์ทั้งศัพท์และการแปรศัพท์บางส่วน เมื่อเปรียบเทียบทั้ง 3 พื้นที่ พบว่า พื้นที่เขตชานเมืองมีการแปรมากกว่าเขตชนบทและเขตเมือง ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการแปรที่เกิดจากอิทธิพลภาษาไทยมาตรฐานและการแปรที่เกิดจากอิทธิพลภาษาต่างประเทศ (ภาษามลายู ภาษาเขมร ภาษาจีน และภาษาอื่นๆ) ซึ่งพบว่า การแปรที่เกิดจากอิทธิพลภาษาไทยมาตรฐานนั้น พื้นที่เขตเมืองมีการแปรมากกว่าเขตชานเมืองและชนบท ตามลำดับ ส่วนการแปรที่เกิดจากอิทธิพลภาษาต่างประเทศนั้น พื้นที่เขตชานเมืองมีการแปรมากกว่าเขตชนบทและเขตเมือง ตามลำดับ และยุวเรศ วุทธิธรพล (2547) ที่ศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือในตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยรายการคำประกอบด้วย หน่วยอรรถจำนวน 2,144 หน่วยอรรถ แบ่งเป็น 17 หมวดตามกลุ่มความหมาย นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา จำนวน 15 คน ซึ่งได้คัดเลือกไว้เป็นตัวแทนของภาษาไทยถิ่นเหนือที่จะศึกษาละ 5 คน โดยได้กำหนดตัวแปรทางสังคม คือ อายุ อาชีพ การศึกษา และภูมิฐานะ ผลการศึกษาพบว่า ภาษาถิ่นทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้ศัพท์ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ใช้คำศัพท์เหมือนกันทั้ง 3 ถิ่น รวม 1,003 หน่วยอรรถ คิดเป็นร้อยละ 47.17 ของหน่วยอรรถทั้งหมด ประเภทที่ 2 ใช้คำศัพท์แตกต่างกันทั้ง 3 ถิ่น รวม 429 หน่วยอรรถ คิดเป็นร้อยละ 20.06 ของหน่วยอรรถทั้งหมดประเภทที่ 3 ใช้คำศัพท์เหมือนกันบางถิ่นและต่างกันบางถิ่น รวม 701 คิดเป็นร้อยละ 32.77 ของหน่วยอรรถทั้งหมด แสดงว่าภาษาถิ่นทั้ง 3 ถิ่นเป็นภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นเหนือ และเมื่อพิจารณา การใช้คำศัพท์ที่ต่างกัน พบว่า ภาษาถิ่นตำบลตากออกใช้คำศัพท์แตกต่างจากภาษาถิ่นตำบลบ้านดึกกับฝายหลวงมากกว่าภาษาถิ่นตำบลบ้านดึกแตกต่างกับตำบลฝายหลวงใช้คำศัพท์ต่างกัน

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำหลักการและวิธีดำเนินงานวิจัยมาปรับใช้กับการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัย โดยคัดเลือกหน่วยอรรถจากงานวิจัยของนิภา อัมพรพรรดี (2529) ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์ (2541) และหนังสือของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2547) ซึ่งหน่วยอรรถที่คัดเลือกมานี้เป็นศัพท์พื้นฐานที่ชาวไทยลื้อใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน และผู้วิจัยได้แยกหน่วยอรรถออกเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาที่เป็นตัวแทนในแต่ละถิ่น พร้อมทั้งควบคุมตัวแปรทางสังคมของผู้บอกภาษา คือ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิฐานะ และภูมิหลังของคู่สมรส แล้วนำข้อมูลที่เก็บได้ มาวิเคราะห์แยกศัพท์และพิจารณาสรุปแปรเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้